

Admiral C. C. Zahrtmanns Optegnelser om Kong Christian VIII.

Ved **Louis Bobé.**

I Admiral C. C. Zahrtmanns, paa Holsteinborg opbevarede, men nu til Rigsarkivet afgivne Privatarkiv findes nedenstaaende Begyndelse til en efter Planen bredt anlagt Skildring af Kong Christian VIII., som Forfatteren beklageligvis ikke naaede at fortsætte, end sige fuldføre. J. M. Thiele omtaler i »Af mit Livs Aarbøger« (udg. 1917 af C. Dumreicher, II 97), at Zahrtmann havde efterladt sig Optegnelser om Kongen, hvem han stod saa nær og beundrede saa meget. Da Zahrtmanns Papirer ved hans Død fandtes nøjagtig registrerede med den for ham egne Ordenssans, tør man gaa ud fra, at der her ikke kan være Tale om andre Optegnelser, end de her meddelte.

Den 3die December 1839 Kl. 9 F. M. døde Kong Frederik den 6te, og Prinds Christian Frederik besteg som Kong Christian den 8de Thronen; han blev proclameret som Konge samme Dags Middag Kl. 12 af Statsminister Greve Otto Moltke fra Balconen af Prindsens Palais paa Amalienborg. Som Curiosum anføres, at Gulvet i den store Sal paa Palaiet netop var bleven parketteret og dette Arbeide fuldført, saa at det ny Gulv første Gang blev betraadt ved denne Høitidelighed.

Allerede i mange Aar havde jeg havt den Ære at være kiendt af den ny Konge, især fra Aaret 1824, da jeg var 3die Kommanderende ved Fregatten »Freia«, i hvilken Prindsen besøgte Bornholm og Christiansø, og han havde altid viist mig stor Naade, Bevaagenhed og Tillid, ja det var mig endog bekkiendt, at Prindsen engang havde yttret, at han, naar han atter gik paa Reise, kunde ønske at have mig til Ledsager; jeg vidste, at han havde megen Tillid til mig som Officer og som Sømand, hvilket især skrev sig fra den nys omtalte lille Søreise og de paa den indtreffende Tilfælde. Da vi nemlig i haard Kuling dreiede til under Hammeren for at indtage sidste Reeb i Mersseilene, brækkede Bergine Raaen i Rakken; jeg havde Vagten og stod ved Mesanmasten lige under den, og da jeg vidste, at der var faste Toplenter paa den, som forhindrede at den kunde gaa til Dæks, blev jeg rolig staaende, da de forskrækkede Kadetter løbe derfra henover Skandsen, og kaldte dem tilbage. Prindsen, som stod i luv Faldereeb, saae med Forfærdelse, at Raaen sank, uden at jeg forlod Pladsen lige under den, hvilket han tilraadte mig at gjøre. Dette ubetydelige Tilfælde, der aldeles ingen Fare medførte for mig, foraarsagede imidlertid, at Prindsen for Livstid vedblev at tiltro mig en ualmindelig Kulde og Aandsnærværelse under Fare, og denne hans

Tillid har han ofte senere beviist mig. Det var mig saaledes ikke uventet, da Grev Blücher Dagen efter Thronbestigelsen overbragte mig det Forslag fra Kongen, at være hans Adjutant for Marinen, dog uden at opgive nogensomhelst Deel af min hidtilværende videnskabelige Virksomhed. Jeg udbad mig Betænkningstid, hovedsageligen paa Grund af den Upopularitet, hvorfor Kong Frederik d. 6tes Adjutant Stab havde været udsat. I det bestemte Haab, at kunne i denne min ny Stilling blive til Gavn for Marinen, bestemte jeg mig imidlertid til at antage den, og modtog jeg derfor Ordre at tiltræde denne Tieneste, hvilken jeg afskriver her som et Vidnesbyrd for at det ikke var Admiralitetet, som havde udvalgt mig hertil:

Ifølge allerhøieste Parolbefaling af 9de dennes commanderes Hr. Capitainen herved til at forrette Tieneste som Adjutant hos H. M. Kongen. Adm. og Commiss. Collegiet d. 10. Dec. 1839.

Da Major Bruhn alene var til Tieneste hos Kongen, saa tiltraadte jeg allerede den — Jan. Tienesten, og forblev jeg fra den Dag hos Kongen indtil hans Død. Adjutanterne var Oberstlt. Ewald, Major Bruhn, Capitain Fensmark, Lieutnant Blücher og jeg; da Oberstlt. Ewald i Slutningen af December blev Gen. Adjutant, indtraadte i hans Sted Capitain Irminger. Alle var saa brave og retskafne Mænd, at det var og maatte være en Glæde, at tiene med dem; som Beviis paa den Aand, der besieledede Alle, og den Attraae, der var almindelig, at stille Adjutanterne ubetinget i det reneste Lys, nævner jeg ikkun, at Alle paa min Opfordring gavede hinanden Æresord paa, ikke at modtage nogensomhelst Skienk eller Gave af H. M. Kongen uden med alle Adjutanternes Samtykke. Førend jeg nu skrider videre i at skildre de Begivenheder, der have funden Sted under min 8aarige Tieneste hos Kong Christian 8de, maa jeg imidlertid først giøre et svagt Forsøg paa den næsten umuelige Ting, at skildre denne udmærkede Fyrstes Personlighed med streng Upartiskhed, thi sieldent optraadte der vistnok nogen udmærket Personlighed, om hvilken Verden behagede at have saa aldeles urigtige, forudfattede Meninger, som om hans. Jeg overdriver ikke, ved at kalde det næsten umueligt, at afgive en saadan Skildring, thi hans Hoved-Særkiende var, at Ingen kiendte ham, uden at jeg derfor bestemt tør sige eller endog troe, at dette var Plan og Hensigt hos ham. Der gives ikkun een Mand i Live, hvem jeg tiltroer at have kiendt ham ligesaa godt som jeg, fordi han nemlig kiendte ham tidligere, men med denne min Kundskab til Kongen er det dog vist, at jeg aldrig havde en Dags Tieneste, og sielden et Quarteers Samtale med ham uden at faae Spor eller Vink om en mig hidtil ukiendt Egenskab og uden at gientage for mig selv: det er dog aldeles umueligt, aldeles at gienemskue Kongen.

Dette danner en saa paafaldende Kontrast med hele hans Karac-teer, at jeg vil begynde med at udhæve, hvorledes jeg ved Efter-tanke har forestilt mig, at han har faaet denne Retning.

Født den 18de Sept. 1786 mistede Prindsen allerede i 1794, altsaa 8 Aar gammel, sin høit begavede, kloge og aandrige Moder, medens Faderen, som bekjendt, var et Ordsprog som Nullitet. Det skarpe Forhold, der siden 1784 fandt Sted mellem Kron-prindsen og Arveprindsen, gjøre det forklarligt, hvorfor der ikke fra Statens Side skete det allermindste, for, ved en dygtig Gouver-neurs Ansættelse, at sikkre den eventuelle Thronarvings Opdragelse, hvorimod man formodentlig med mueligst Lethed er gleden hen over den Muelighed, at det kunde blive en Arving til Thronen. Ligesaa lidt som Arveprinds Frederik selv er det bekjendt, at der ved hans Hof eller i hans Intimitet fandtes nogen Mand, der egnede sig til at vaage over en ung Prindses Opdragelse, og den meget formaaende Hofchef Kherre. Blücher var navnlig en Mand, der, endskiønt vel begavet af Naturen, dog aldeles manglede den hertil fornødne, høiere Dannelse. Jeg veed saaledes vel, at Prindsen ingen Gouverneur havde, men jeg ahner ikke, hvem der har valgt hans Lærere, om hvem han i senere Dage aldrig talte, hvilket ogsaa forekom mig betydningsfuldt. Hans Lærer var S c h o u¹⁾, Thyge Rothes Svigersøn, og om ham har nok Verden seenere været eenig i, at han var en stor Stakkel. At T h o n n i n g²⁾, seenere i Gen. Told Kammeret, ogsaa havde været hans Lærer, synes utro-ligt, men det var dog Tilfældet. Derimod var hans Lærer i Mathe-matik en saare dannet og genial Mand, D e g e n³⁾, senere Professor ved Universitetet, men som nok netop manglede Talent som Lærer. Af disse forskjellige Dele drager jeg den Slutning, at Prindsen, uden ældre Ledere eller Venner har opdraget sig selv, saaledes at han selv uden ydre Indvirkning har dannet sig sine Begreber om Verden og Mennesker, og at der paa den Maade har kunnet dannes en Mand som Kong Christian den 8de, er vel vanskeligt at fatte, men kan ikkun forklares ved den udmærket fine Forstand, hvor-med Naturen havde udrustet Prindsen. I hvilken Grad han var begavet, veed ikke mange, thi faa forstode ham, men vel det er at beklage, at slige Naturgaver ei vare blevne udviklede ved en omhyggelig og planmæssig Opdragelse. Det er bleven min Skiæbne, senere ofte at maatte høre Kritiker om Kongens Politik, Handle-maade etc., usle Myg, der summede om hans Rygte uden tilsammen at besidde saamegen Forstand, som han i sin lille Finger. Besynder-

¹⁾ Niels Iversen Schow, 1754—1830, Filolog og Arkæolog. udnævntes i 1792 til Direktør for Prins Christian Frederiks Opdragelse.

²⁾ Peter Thonning, 1775—1848, Botaniker, Kollegiedeputeret.

³⁾ Carl Frederik Degen, 1766—1825, Prof. i Mathematik.

ligt nok har jeg funden dem blandt alle hans Undersaatter, der vare ham mest utaalelig, at være dem, der stod ham nærmest saavel i Forstand som i Art af Forstand.

Prindsen har saaledes, efter min Mening, havt saa overveiende Anlæg, at han har kunnet uddanne sig selv. Sammenligner man det Trin, han havde naaet i Dannelse, med det, hvorpaa hans, ogsaa vel begavede, men ligeledes, dog ikke saa systematisk forsømte Sødskende staae, saa viser det sig tydeligst, hvor uendelig overlegnere hans Aand og Forstand var. Som Exempel paa, i hvormange forskiellige Retninger denne arbeidede, anføres, at jeg i Göttinger gelehrte Zeitung har funden et Brev til Blumenbach fra Prindsen, af 1802 eller 3, hvor han giver B. Meddelelse om de Natur-Phænomena, han havde været Vidne til ved en Morgen tidlig at rykke ud med sit Regiment til Exercitz, og spørge om hans Mening derom, vistnok betydningsfuldt for en Prinds i den Alder uden videnskabelig Veiledning. Historien godtgjør som almindelig Regel, at den Prinds, der staaer nærmest Thronen, altid er liberal, altid mere eller mindre er i Opposition. Betænker man nu derhos den Anskuelse, der som Følge af den franske Revolution havde gjort sig almengjeldende ved dette Aarhundredes Begyndelse, saa fatter man let, at denne Selvopdragelse maatte give Prindsen mere end almindelig liberale Anskuelser, og disse beholdt han, lidet paavirkede af forandrede Forhold til hans Livs Ende. Denne heldige Retning var imidlertid forbunden med andre, for en Tid mindre heldige og som have øvet en afgjørende Indflydelse paa mange af Kongens Handlinger. Historiens Studium synes nemlig at have ledet Prindsens Opmærksomhed paa den allerede fjerne Tid, da de lavere Klasser voldeligen undertrykkedes af de høiere Stænder, og da samvittighedsløse Ministre og Favoriter i høi Grad misbrugte svage Fyrsters blinde Tillid. Dette maa han have foresat sig, skulde ikke blive Tilfældet med ham, saafremt han besteg Thronen, og det havde til Følge, at han ikke havde ubetinget Tillid til nogensomhelst dannet Mand, og at han altid var tilbøielig til med Velvillie at høre Angivere af de lavere Klasser, naar deres Angreb gjaaldt høit betroede Embedsmænd. Dette sidste bragte ofte Kongen i de besynderligste Forlegenheder ved at see ud som en Medskyldig med de Vagabonder, der paa Speculation spillede Angivere. Hans Mistillid derimod er unægtelig en sørgelig Egen-skab for Enhver som skal herske og befale, og som derved bedre forledes til i Detail at ville overbevise sig selv om enhver enkelt Gienstand, med andre Ord, det leder til Umuelighed.

Disse Ufuldkommenheder vilde sandsynligviis have været faldne bort under Veiledning af en fornuftig Gouverneur, men hvad derimod Kongens Force eller Fuldkommenheder angaaer, da

er det et stort Spørgsmaal, hvorvidt de vilde have udviklet sig bedre ved en mere systematisk Opdragelse. Kongens Styrke bestod i en næsten utrolig Flersidighed i Kundskab uden at man med Rette kunde beskylde ham for Overfladiskhed; var end hans Dannelse ikke classisk, var han end ikke gaaet til Bunden i Videnskabelighedens forskellige Grene, saa kunde derfor hans Kundskab ei kaldes overfladisk, men burde snarere kaldes kongelig, thi en Konge bør ei være en Lærd, men derimod en flersidig dannet Mands, og Kong Christian 8de var en alsidig dannet Mand med den ubegribeligste, varmeste Interesse for enhver Gren af Videnskab og Kunst og med et Overblik over den hele menneskelige Videns Sammenfletning, saaledes som saare faa nogensinde besad den. Man har bebreidet ham Ucorrecthed i Sprogene; man kan vel fordre, at en tysk Forbundsyrste skulle tale og skrive aldeles correct Tydsk, men hvem vil gaae i rette herom. Det for Verden fremlagte Brev til Hertug Decazes skrev Kongen paa Føhr, hvor man altsaa ikke kan sige, at Nogen har rettet deri; skulde det være fornødent eller endog passende for en Konge at udtrykke sig bedre, ædlere og tydeligere paa Fransk. Den Interesse, Kongen havde for hele Naturen, var utroelig; hvad Insekter, Conchylier, Mineralier etc. angaar, da er dette velbekiendt, men at ingen Astronom i Europa i samme Grad som han var opmærksom paa enhver ny Komets Gang, det ahner man neppe. Hans Glæde over Leverriers Opdagelse af Neptun forestiller man sig ikkun, man maa have været Vidne dertil; hans høje Aand frydede sig uvilkaarligen ved en saadan vældig Erobring i Aandens Gebeet. Corvetten Galatheas Expedition gav mig den fuldstændigste Leilighed til at lære Kongens Overblik over Videnskabernes Standpunkt at kiende, og hans Kundskab til Lacunerne deri, og den Mand havde opdraget sig selv! Han alene havde levende Sands for alt det, der var mørk Nat for hans Ungdoms Omgivelser.

Hvad Hiertets Egenskaber angaar, da vare de hos Kongen udviklede paa den skønneste Maade; jeg veed ikke at give noget bedre Beviis paa den Humanitet, Opmærksomhed for Enhver og Selvopofrelse, der besøgede ham, end det Factum, at alle Børn følte sig som ved en magnetisk Kraft trukne til ham og aldeles glemte hans Stilling, naar han gav sig af med dem; hvem der erindrer de saa kaldte Prinds Christians Børnebatter, ville mindes dette Billede af en hiertensgod, i høieste Grad elskværdig Mand, som Prindsen afgav, naar han bevægede sig med en Hale af Hundreder ham følgende Børn.

Troefasthed imod Venner, Bekiendtere, Tilhørende og Underordnede udmærkede i høi Grad Kongen, som det ogsaa er et Familietræk, hans Sødskende havde tilfælleds med ham. Kongens

Frygt for at krænke eller saare Nogen, og hans denne følgende Opmærksomhed og Hensyn for Enhver grundede sig i hans Hiertensgodhed, men jeg indrømmer, at den gik forvidt og stundum har forledet ham til Svagheder, hvorpaa jeg senere skal anføre Exempler.

Kongen var en saare friesindig tænkende Mand, men giennemtrængt af sand, dyb religiøs Følelse, grundet paa Overbeviisning. Han var meget mere orthodox, end man kunde formode, og ihvor fuldkommen Samvittigheds Frihed han end indrømmede Enhver for sin egen Deel, saa hadede han dog Proselytmagere og dømte strengt de Geistlige og Skolelærere, der i deres Forretning aabenbart afvege fra Statskirken og dens Læresætninger, thi han foragtede ved dem, at de med saadanne Grundsætninger vilde vedblive at beklæde Embeder, i hvilke de havde aflagt Eed til Stat og Kirke, den han ansaae det som en Forbrydelse at de brød.

Hans Hiertens Godhed havde til naturlig Følge, at alle hans Omgivelser havde den største personlige Hengivenhed og Kierlighed for ham, hvilket allermeest godtgiorde sig ved den største Discretion med Hensyn til alt hvad Kongen foretog sig; denne Følelse gik fra den Høieste til den Laveste uagtet det maa indrømmes, at Kongen imod disse ikke sieldent blev heftig og da tillod sig haarde Udtryk imod dem, en Heftighed, der dog i høi Grad aftog efter at han var bleven Konge. Som Særegenhed bemærkes, at han endnu tiltaler sine egne Domestiker med »han«, men ingen Anden, ei heller andre Domestiker.

. Det laa i Kongens Karakter at kunne udelukkende beskæftige sig med den Person eller den Gienstand, han havde for sig uden at lade sig distrahere af andre maaske meget nyttigere Gienstande, der paa samme Tid kunde være paa Tapetet. Det var derfor ikke paa Skrømt, men i Virkelighed at Kongen i Almindelighed viste saa stor Deeltagelse med enhver deres Sorger, der stededes til Audiens hos ham, og vistnok opfyldte dette som oftest Hensigten, at yde nogen Trøst, uagtet det ofte senere blev udlagt som Falskhed, naar det havde vakt Forhaabninger, som ikke kunde realiseres.
